

και διάχυτη μια ειρωνεία, που το καθιστά απροσδόκητα σύγχρονο.

Όπως σύγχρονο είναι, εξάλλου, και το κεντρικό θέμα του έργου, συγκεκριμένα το πρόβλημα της εθνικοθηροκεντρικής ετερότητας με όλα τα παρεπόμενα του ρατσισμού, που αντιμετωπίζεται όμως με τόσο ευδιάκριτη απόσταση, ώστε δεν αποκαλύπτεται ποια θέση κρατά ο δημιουργός, παρόλο που έγραφε σε μια περίοδο αποκάλυπτα εχθρική απέναντι σε ορισμένους ξένους, όπως οι Εβραίοι. Έτσι, αφήνεται περιθώριο ελευθερίας για μια ερμηνευτική προσέγγιση η οποία, παρακάμπτοντας τα «ιστορικά» συμφραζόμενα, μπορεί να ανιχνεύσει τα όρια της ανθρώπινης αντοχής, που δοκιμάζεται κάτω από την ανελέητη κοινωνική υποκρισία ως το σημείο να οδηγηθεί ένας φιλήσυχος επαγγελματίας στο φόνο –οπότε υποχωρεί κανείς στον πειρασμό να εξηγήσει, χωρίς και να δικαιώσει, αυτή την ακραία συμπεριφορά ή και να τοποθετήσει τη δράση σε ένα υγρό και γκρίζο τοπίο, που κατοικείται από αλλοπρόσωλλα πρόσωπα και απειλητικά προσώπια, όπως προσπαθεί να δείξει το εισαγωγικό άσμα της παράστασης:

*Η Βενετία!*

*Πόλη των δόγηδων, των μεγιστάνων  
πόλη των τζογαδόρων, των ζητιάνων  
πόλη των ποιητών, των μάγων, των οητόρων,  
του Ριάλτο, του Σαν Μάρκο και των παλατιών,  
των θεάτρων, των εκκλησιών, των φυλακών,  
των ζάπλουτων και των απόρων  
η πόλη των αγίων και των ρουφιάνων,  
η πόλη των παπάδων και των μαστροπών,  
των τοκογλύφων, των πορνών και των κλεφτών  
-η πόλη των Εβραίων!*

*Η Βενετία!*

*Η πόλη με τα χίλια προσώπια,  
η πόλη ανασασμός και δυσοσμία,  
η πόλη των περιστεριών, των αρουραίων,  
των βόθρων, των σιντριβανιών, των καναλιών,  
των γονδολιέρηδων και των καρναβαλιών,  
των άσχημων και των ωραίων  
η πόλη αμάλγαμα και πανσπερμία,  
η πόλη των Αράβων, των Καταλών,  
των Φράγκων, των Γραικών και των Μανριτανών  
-η πόλη των Εβραίων!*

ΝΙΚΟΣ Χ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

Η Πειραματική Σκηνή συμμετέχει στην

CONVENTION THEATRALE EUROPEENNE  
EUROPAEISK TEATER CONVENTION  
CONVENCION TEATRAL EUROPEA  
CONVENZIONE TEATRALE EUROPEA  
CONVENÇÃO TEATRAL EUROPEIA  
EUROPESE THEATER CONVENTIE



EUROPEAN THEATRE CONVENTION  
EUROPAISCHE THEATER KONVENTION  
EUROOPPALAINEN TEATTERUNIONI  
EUROPEISK TEATER UNION  
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ  
EVROPSKA GLEDALISKA KONVENCIJA

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ

ΘΙΑΣΟΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

## ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ «ΤΕΧΝΗΣ»

Η Πειραματική Σκηνή ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1979, από τον θεατρολόγο Νικηφόρο Παπανδρέου, στο πλαίσιο της Μακεδονικής Καλλιτεχνικής Εταιρείας «Τέχνη». Από το 1986 στεγάζεται στο θέατρο «Αμαλία».

Εκτός από τη Θεσσαλονίκη, έχει δώσει παραστάσεις σε πολλές πόλεις και χωριά της Μακεδονίας και της Θράκης, στην Κρήτη, τη Ρόδο, τη Μυτιλήνη, τον Βόλο, το Ναύπλιο, την Καλαμάτα, την Πάτρα καθώς και την Αθήνα. Έχει επίσης εμφανιστεί σε ξένα φεστιβάλ, στην Αυστραλία, την Αγγλία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Αίγυπτο, τη Σουηδία, τη Νορβηγία, την Ουγγαρία και τη Σλοβενία.

Έχει ανεβάσει ως τώρα εβδομήντα πέντε έργα ελλήνων και ξένων συγγραφέων, κλασικών και σύγχρονων, ανάμεσα στους οποίους: Ευριπίδης, Αριστοφάνης, Σαίξπηρ, Γκολντόνι, Τσέχοφ, Ίψεν, Λόρκα, Μπρεχτ, Μπέκετ, Μισίμα, Ντύλαν Τόμας, Πίντερ, Ιονέσκο, Μπέργκμαν, Ρομέο, Γουέρτενμπεϊκερ, Κατρίν Ανν, Ρεζά, Κήτλυ, Μέρφυ, Φριέλ, Ταμπούρι, Τουρίνι, Μπέρναρντ, Φρέιν, Μακφέρσον, Μακ Γκίνες, Καπετανάκης, Ξενοπούλος, Αναγνωστάκη, Καμπανέλλης, Λυμπεράκη, Ποντίκας, Δήμου, Μιχαηλίδου, Κεχαΐδης, Χαβιαρά. Τα τελευταία χρόνια έχει καθιερώσει το σύστημα του εναλλασσόμενου δραματολογίου.

Παράλληλα εκδίδει το περιοδικό *Θεατρικά Τετράδια*, του οποίου έχουν κυκλοφορήσει ως τώρα σαράντα δύο τεύχη.

Ο θίασος αναπτύσσει σχέσεις συνεργασίας με τον κόσμο της εκπαίδευσης, οργανώνοντας ειδικές παραστάσεις για σχολεία, σεμινάρια θεατρικής επιμόρφωσης για δασκάλους και καθηγητές, ανοιχτές πρόβες για φοιτητές κ.ά.

Έχει επανειλημμένως λάβει μέρος στις διοργανώσεις του Δήμου Θεσσαλονίκης: Γιορτές Ανοιχτού Θεάτρου και «Δημήτρια».

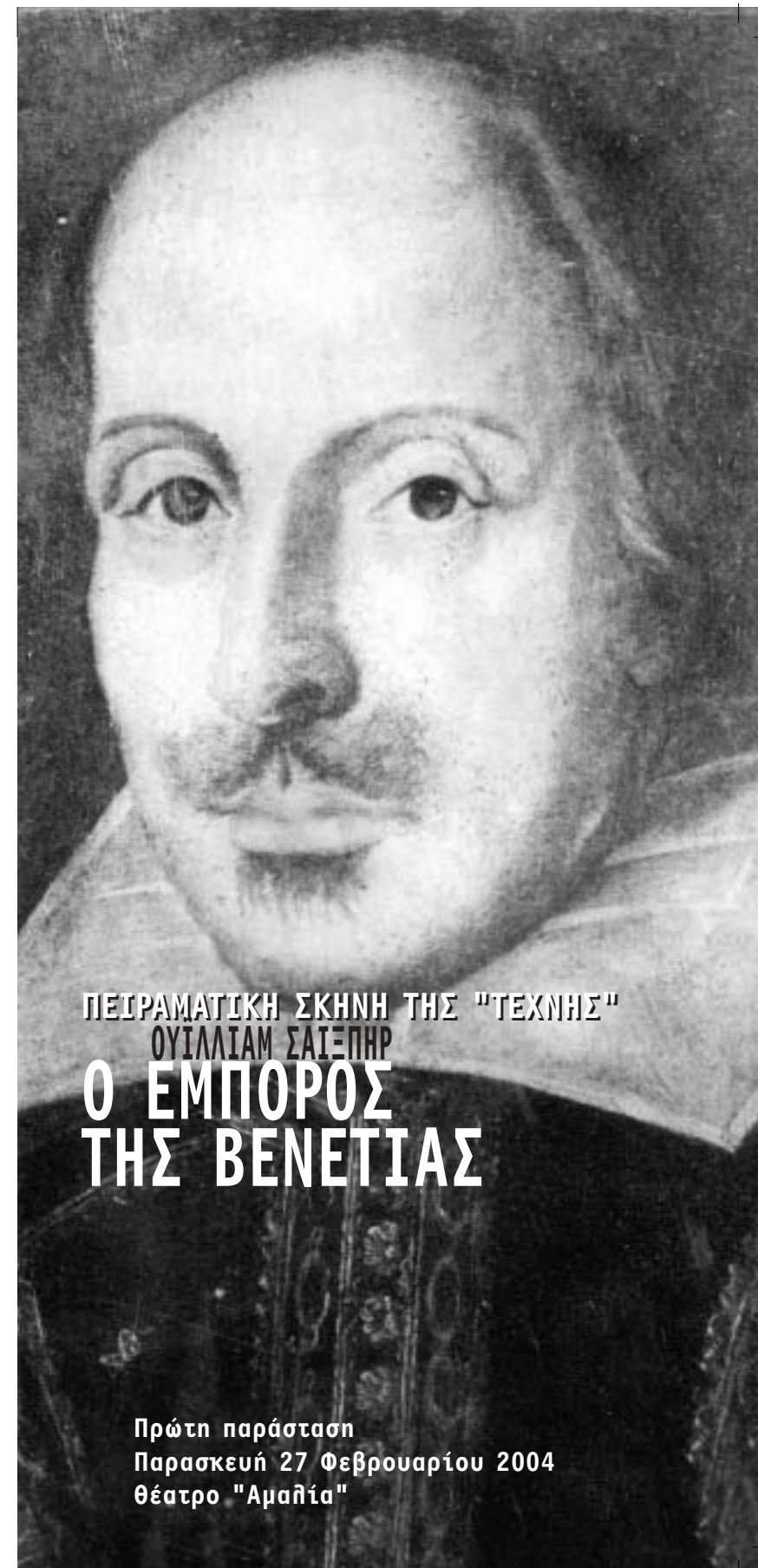
Από το 1994, οργανώνει κάθε χρόνο το διεθνές φεστιβάλ «Θεατρική Ανοιξη».

Από το 1996 είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Θεατρικής Σύμβασης, μιας οργάνωσης κρατικών, δημοτικών και επιχορηγούμενων θεάτρων από είκοσι χώρες της Ευρώπης.

Η Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» επιχορηγείται από το Υπουργείο Πολιτισμού βάσει διετούς προγραμματισμού



Διεύθυνση: Θέατρο «Αμαλία», Αμαλίας 71,  
546 40 Θεσσαλονίκη. Τηλ. 2310.821.483, fax 2310.860.708.  
pirskini@otenet.gr



ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ "ΤΕΧΝΗΣ"  
ΟΥΙΛΙΑΜ ΣΑΙΞΠΗΡ  
Ο ΕΜΠΟΡΟΣ  
ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Πρώτη παράσταση  
Παρασκευή 27 Φεβρουαρίου 2004  
Θέατρο "Αμαλία"

## Ο έμπορος της Βενετίας

Μετάφραση: Ερρίκος Μπελιές  
Σκηνοθεσία: Νίκος Χουρμουζιάδης  
Σκηνικά-κοστούμια: Ιωάννα Μανωλεδάκη  
Μουσική: Γιώργος-Εμμανουήλ Λαζαρίδης  
Κίνηση: Στέλλα Μιχαηλίδου  
Σπαθογραφίες: Δημήτρης Σακατζής  
Φωτισμοί: Στράτος Κουτράκης  
Βοηθός σκηνοθέτη: Χριστίνα Χατζηβασιλείου  
Βοηθοί σκηνογράφου: Σάκης Κολαλάς, Χριστίνα Σαλταπίδα

Δ ι α ν ο μ ή  
με σειρά εμφάνισης

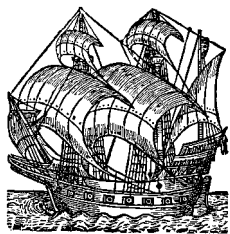
Δημήτρης Ναζίρης: Αντόνιο  
Μάριος Μεβουλιώτης: Σαλέριο, κλητήρας  
Δημήτρης Σακατζής: Σολάνιο, Πρίγκιπας του Μαρόκου  
Γιάννης Μόχλας: Μπασάνιο  
Κυριάκος Δανηλίδης: Λορέντζο  
Στάθης Μαυρόπουλος: Γκρατιάνο  
Μομύ Βλάχου: Πόρσια  
Μαρίτα Τσαλκίτζόγλου: Νερίσα  
Νίκος Λύτρας: Σάυλοκ  
Χρήστος Παπαδημητρίου: Νυστέριος Πάρολας, Θουβάλ  
Αθηνά Ευσταθίου: Τζέσικα  
Ανδρέας Δημητριάδης: Πρίγκιπας της Αραγωνίας, Δόγης της Βενετίας

Τεχνική οργάνωση παραγωγής και χειρισμός ήχου: Βασίλης Τζαφέρης.  
Χειρισμός φωτισμών: Χρήστος Πραντσιδής. Τεχνική υποστήριξη: Στέφανος Σαμαρτζίδης.

Η ηχογράφηση της μουσικής έγινε στο εργαστήριο του Γιώργου Λαζαρίδη. Πήραν μέρος οι μουσικοί: Μαίρη Παλάσκα (σοπράνο), Σοφία Πάτση (άλτο), Άκης Λαλούσης (βαρύτονος), Χρίστος Τζίμπας (βιολοντσέλο).

Οι στίχοι των εμβόλιμων τραγουδιών είναι του Νίκου Χουρμουζιάδη.

Ο *έμπορος της Βενετίας* είναι το τέταρτο έργο του Σαίξπηρ που ανεβαίνει στην Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης». Έχουν προηγηθεί: το *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* (σκηνοθεσία: Κόλιν Χάρρις, 1979), η *Δωδέκατη νύχτα* (σκηνοθεσία: Νίκος Χουρμουζιάδης, 1995), ο *Περικλής, ο πρίγκιπας της Τύρου* (σκηνοθεσία: Νίκος Χουρμουζιάδης, 1999).



## Τα χρόνια της Ελισάβετ

Οι σημαντικές μεταβολές της αγγλικής κοινωνίας, στα χρόνια της Ελισάβετ, άφησαν τα χαρακτηριστικά τους πάνω στην τέχνη της εποχής, και ιδιαίτερα πάνω στην πιο κοινωνική από όλες, το θέατρο. Ο Τόμας Κυντ με την *Ισπανική τραγωδία*, ο Κρίστοφερ Μάρλοου με την *Ιστορία του δόκτορα Φάουστους*, ο Μπεν Τζόνσον με τις κωμωδίες του και ο κορυφαίος ανάμεσα τους Ουίλλιαμ Σαίξπηρ δημιουργούν τη θεατρική αναγέννηση της εποχής. Διευρύνουν το θεματολογικό υλικό τους, πλουτίζοντας το μεσαιωνικούς μύθους και ιστορίες παρμένες από την εθνική παράδοση της Αγγλίας. Χωρίς να εγκαταλείτουν εντελώς τα κλασικά μοτίβα και τις νόρμες του ουμανιστικού θεάτρου, επιχειρούν να φέρουν πάνω στη σκηνή και τη σύγχρονη πραγματικότητα, συνταιριάζοντας την ανθρωπιστική παράδοση με λαϊκότερα θέματα. Το κοινό αυτών των παραστάσεων, λαϊκό στην πλειοψηφία του αλλά και αριστοκρατικό, στηρίζει την καλλιτεχνική προσπάθεια. Ακόμα η προστασία που παρέχει η Αυλή στο επάγγελμα του ηθοποιού εξασφαλίζει την επιβίωση των θιάσων από τις διώξεις που εξαπολύουν εναντίον τους οι δημοτικές αρχές του Λονδίνου και οι πουριτανοί, οι οποίοι θεωρούν το θέατρο υπεύθυνο για την ηθική διαφθορά.

Ο Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (1564-1616), ο σημαντικότερος από τους δραματουργούς της ελισαβετιανής εποχής, ποιητής μαζί και ηθοποιός, πραγματοποίησε την τεράστια σε όγκο και αξία δραματική του παραγωγή σε διάστημα είκοσι μόλις χρόνων. Σημειώνουμε ενδεικτικά: *Ριχάρδος Γ΄* (1592-93), *Το ημέρωμα της στρίγγλας* (1594-95), *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* (1595-96), *Ο έμπορος της Βενετίας* (1596-97), *Ιούλιος Καίσαρας*, *Όπως αγαπάτε*, *Δωδέκατη νύχτα* (1599-1600), *Άμλετ* (1600-1601), *Οθέλλος*, *Βασίλης Αθρ*, *Μάκμπεθ* (1605-1606), *Περικλής* (1608-1609), *Χειμωνιάτικο παραμύθι* (1610-11), *Τρικυμία* (1611-12).

## Ανατροπή παραδοσιακών προτύπων

Στον *Έμπορο της Βενετίας* διαπλέκονται δύο ιστορίες, που μπορεί να έχουν τις ρίζες τους στη λαϊκή παράδοση, αποδίδονται όμως στο έργο τόσο ελλειπτικά, που θέτουν την κρίση μας σε πραγματική δοκιμασία: οι βενετοί άρχοντες, ο Μπασάνιο και οι φίλοι του, μορούν να παχτούν είτε σαν αξιοθαύμαστοι τυχοδιώκτες είτε σαν ιδιοτελείς αγροίκοι· ο Αντόνιο, ο έμπορος του τίτλου, σαν ένας γλυκός «πατέρας» ή σαν ένας αρωστημένος *isolé*· ο Σάυλοκ, ο τοκογλύφος, σαν ένα αξιοθρήνητο θύμα ή σαν ένας αχρείος Εβραίος. Σ' αυτό το έργο βλέπουμε καθαρά ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ώριμου Σαίξπηρ, αυτό της ασάφειας, της αινιγματικότητας. Τα έργα είναι πιο ανοιχτά και πιο πρόσφορα σε ερμηνευτικές προσεγγίσεις, σε σημείο μάλιστα που να δημιουργούν αμηχανία. Η Πόρσια, για παράδειγμα, είναι πολλά πράγματα μαζί. Εμφανίζεται σαν μια ρομαντική ηρωίδα που δίνει ερωτικές υποσχέσεις και ζει άνετα και πλούσια. Η δεύτερη σκηνή την παρουσιάζει σαν μια πιστή κόρη με χαρακτήρα, λεπτότητα και πνεύμα. Καθώς το έργο εξελίσσεται, η Πόρσια φτάνει να γίνει η προσωποποίηση των συμβολικών μεσαιωνικών αξιών των τεσσάρων θυγατέρων του Θεού – της Ελεημοσύνης, της Δικαιοσύνης, της Ειρήνης και της Αλήθειας. Αλλά σύντομα η εικόνα αυτή ανατρέπεται. Η Πόρσια δεν λυπάται τον Σάυλοκ και τον ξεχνά εντελώς, αμέσως μόλις φεύγει. Η τελευταία πράξη, όπως και στο *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*, φτιάχνεται με νέο υλικό. Αυτό που τώρα απασχολεί την Πόρσια είναι το μέγεθος της σύγκρουσης ανάμεσα στις απαιτήσεις της ανδρικής φιλίας

και στην αγάπη που οδηγεί στο γάμο.

Ο Σάυλοκ, ο Εβραίος, είναι μια προσωπικότητα που ο Σαίξπηρ έχει σκιαγραφήσει πολύ έντονα. Οι Εβραίοι ήταν σχετικά άγνωστοι και εξωτικοί για τους Άγγλους. Ο Βαραβάς του Μάρλοου στον *Εβραίο της Μάλτας* (1586) αποδεικνύει τι σατανικό κωμικό γκροτέσκο μπορούσε να διαμορφώσει αυτή η παράδοση. Η τοκογλυφία άλλωστε ήταν στενά συνδεδεμένη με τις ασχολίες των Εβραίων. Όλα αυτά τα είχε υπόψη του ο Σαίξπηρ, αλλά το βασικό του ενδιαφέρον ήταν να δείξει πόσο διαφορετικός είναι ο Σάυλοκ από τα άλλα πρόσωπα του έργου, πόσο πιο ρεαλιστικά ανθρώπινο.

Αυτή η ανατροπή των παραδοσιακών προτύπων είναι το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του ώριμου Σαίξπηρ. Ο Σάυλοκ ξεπερνά τα παραδοσιακά στερεότυπα ακριβώς επειδή μοιάζει να είναι φτιαγμένος από ανθρώπινα υλικά.

DAVID DANIELL

Από το *The Cambridge Companion to Shakespeare Studies*

## Ένα έργο που μπορεί και να γράφηκε χθες

Ανάμεσα στα «δύσκολα» έργα του Σαίξπηρ, το δημοφιλέστερο, σε σκηνικές παρουσιάσεις, μετά τον *Άμλετ*, ο *Έμπορος της Βενετίας*, ανθίσταται σε κάθε προσπάθεια ειδολογικού προσδιορισμού, αφού δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως τραγωδία ή κωμωδία ούτε, βέβαια, ως ιστορικό ή ρομαντικό δράμα –κατηγορίες με βάση τις οποίες ταξινομείται συνήθως η παραγωγή του μεγάλου δραματουργού. Έτσι, κατά καιρούς, έχουν υιοθετηθεί ασάφεις ή παραπλανητικοί όροι, όπως «πικρή κωμωδία» ή «προβληματικό δράμα». Αυτή όμως η απροσδιοριστία, παρά τα ερμηνευτικά ερωτήματα που προκαλεί, συνιστά την κύρια γοητεία του έργου. Και δεν είναι τόσο η πρόσμιξη έντονα δραματικών με έκδηλα κωμικά στοιχεία –μια δραματουργική ιδιοτυπία παρούσα και σε άλλα δημιουργήματα αυτού του πρωτεύοντος ποιητή– που προβληματίζει, όσο η ακύρωση κάθε απόπειρας να αναγνωρισθεί η μεταξύ τους διαχωριστική γραμμή: δραματικές καταστάσεις υπονοούνται από μια λανθάνουσα κωμική φλέβα, ενώ κύρια πρόσωπα, σε στιγμές σπαραχτικών εκρήξεων, σχεδόν εγγιίζουν τα όρια του γελούου.

Εξάλλου, και στο μυθοπλαστικό επίπεδο, αιφνιδιάζει ο συνδυασμός δύο ετερόκλητων, σχεδόν αλληλοαποκλειόμενων, επιλογών: ένα καθαρά κοινωνικό, ιδιαίτερα επίκαιρο και σήμερα, θέμα, ενταγμένο σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον και παρουσιασμένο με σκληρές συγκρούσεις και απροσδόκητες ανατροπές, συνυπάρχει, σε διάπλοξη, όχι παράλληλη, πραγμάτευση, με μια εντελώς παραμυθική στην αναγωγή της ερωτικής ιστορία, με όλες τις χαριτωμένες διακυμάνσεις και τους ρομαντικούς μετωρισμούς. Αυτή ακριβώς η τολμηρή σύνθεση ασύμβατων στοιχείων έχει διοχετευθεί και στη διαγραφή των χαρακτήρων, που επίσης διατηρούν, σε όλη τη διάρκεια της δράσης, μια κρυπτική σχεδόν αμφισβησία, όπως την αποτυπώνουν τα αδιευκρίνιστα κίνητρα των πράξεων και οι αντιφατικές συμπεριφορές τους. Αυτό όμως το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό περιβάλλει τα πρόσωπα με μια γοητεία άκρως ερεθιστική και για τους ερμηνευτές. Κατά περίεργο τρόπο, όλα αυτά τα δυσανάγνωστα σημεία, ενσωματωμένα σε μια δραματουργική αλληλουχία μοναδικής ποιικιλίας, με εναλλαγές ρυθμών και τόνων, περιέχονται σε ένα κείμενο εξαιρετικής διαύγειας και ευγλωττίας, με διάσπαρτα ποιητικά χρώματα